

דבר העורך

אני שמח להציע לחברי האגודה ולקוראים הנאמנים של מסגרות מדיה, גם אלה שאינם חברי האגודה, את הגיליון ה-16 של כתב העת. הגיליון עולה לאתר האגודה ולרשת לאחר עבודת שיפוט ושיפוט חוזר של המאמרים ובחירתם של המתאימים ביותר למטרות ולקהל היעד העיקרי של כתב העת, הלא הם חברי האגודה הישראלית לתקשורת.

גיליון זה לא היה עולה לרשת ללא השתתפותם ותרומתם המקצועית והמסורה של השופטים האנונימיים, המעריכים את התאמתם של המאמרים לפרסום בכתב העת. תהליך השיפוט הוא אנונימי כפול, כלומר גם לשופטים וגם לכותבים, ונעשה באופן מעמיק ויסודי ובעיקר באופן בונה ומקדם. אני מבקש להודות לשופטים על ההיענות המהירה והעניינית, על התוכן המפורט והמעשיר של הערכתם ועל העמידה בלוחות הזמנים המבוקשים.

גיליון זה הוא הראשון המופק ללא כל סיוע כספי וכל הפעולות הכרוכות בהוצאה לאור, כולל העריכה הלשונית וההפקה, נעשו בהתנדבות מליאה. כאן המקום להודות לד"ר אבשלום גינוסר שהתנדב לערוך לשונית את כתב העת ועשה עבודה מעולה ומהירה, על כך יעידו כל כותבי המאמרים. בנוסף לעריכה הלשונית המקצועית, ד"ר גינוסר כחוקר וחבר בקהילה תרם גם כקורא נוסף, מעמיק וביקורתי, שעזר לי מאד בתהליך קבלת ההחלטות הסופיות וגם על כך נתונה לו תודתי.

תודה מיוחדת שלוחה לד"ר מתן אהרוני על ההפקה המקצועית והיעילה של הגיליון, גם הוא בהתנדבות מלאה. לאור תרומתו רבת השנים להצלחת כתב העת ולמען המשך תרומתו הברוכה בעריכה ובהפקה, מצאנו לנכון לצרף את ד"ר מתן אהרוני למערכת מסגרות מדיה. כל שאר חברי המערכת השתתפו בעבודת העריכה וההערכה בשלבים שונים ועל כך יבואו על התודה ועל הברכה.

ולפני שנפנה לסקירת תוכנה של החוברת, אני מבקש להיפרד כאן מפרופ' דן כספי ז"ל, יושב הראש הראשון והמייסד של האגודה, שהלך לעולמו לא מכבר. פרופ' כספי היה מהמייסדים של תחום הוראת התקשורת באקדמיה בישראל ומעמודי התווך של התחום מאז התבססו התחום והלימודים האקדמיים בישראל. ספריו ומאמריו מהווים נכס צאן ברזל של המחקר וההוראה ונלמדים בכל מסגרת אקדמית, בבתי הספר ובחוגים לתקשורת. דן כספי בלט, בין השאר, כמי שחקר את ה"כאן ועכשיו" של התקשורת בישראל. אולם, הוא היה יוצא דופן בין חוקרי התקשורת בישראל גם בפעילותו הציבורית וגם בכתיבתו העיתונאית, שהייתה ביקורתית, מושחזת וצינית, אבל גם מלאת הומור, ושבאמצעותה העלה לסדר היום הציבורי עוולות ותקלות שחשף במוסד התקשורת בישראל. קצרה היריעה מלמנות את הישגיו ותרומתו של דן כספי במסגרת זו, ונדאג להקדיש לכך מקום מורחב יותר באחד מהגיליונות הבאים. יהי זכרו ברוך!

ומה בגיליון :

המכנה המשותף הרחב ביותר של המאמרים המקוריים בגיליון זה הוא ההתייחסות למדיה ותיקים, דהיינו : העיתונות המודפסת, הרדיו והטלוויזיה, וכן - הבולים כמדיום תקשורתי ותיק מאד. זאת, בנוסף לסקירה מקיפה של תחום המחקר : נשים ותקשורת.

גיליון זה פותח במאמרים המתייחסים מזוויות ראייה שונות למחקר הנשים והתקשורת, או לחלופין : לנשים בתקשורת. המאמר הפותח של ענת פירסט עורך סכום ביניים של מחקר התקשורת ונשים בישראל, מראשיתו ועד היום. פירסט משרטטת מפה מקיפה של התחום ומציעה תשתית לעריכת סקירות סוציו-היסטוריות משוות להתפתחות בתחום מחקר זה. לכך מצטרף מאמרם של יחיאל לימור ואילן תמיר, הבוחן באופן אמפירי את שאלת ייצוג הנשים על גבי בולים ואת משמעויותיו של ייצוג זה לגבי החברה בישראל. מאמר זה גם מציע הרחבה של הגדרת תקשורת המונים גם למוצרי תקשורת שאינם נתפסים תמיד כאמצעי תקשורת, כמו הבולים שמנפיקה המדינה, שטרות הכסף, ועוד. שאלות העוסקות בייצוג חוזרות ועולות בתחומים רבים, במיוחד בימים אלה, ומכאן, לדעתי, עולה הצורך בהרחבת מסגרות העיון במוצרי תקשורת מגוונים, כדוגמת אלה שבהם עוסק מאמר זה.

תחום הפרסומת מושך תשומת לב מחקרית וציבורית ומאמרן של שוש דוידסון ורבקה ריב"ק מפנה את המבט לתופעה רווחת לאחרונה של שימוש בילדים לפרסום מוצרי צריכה ושירותים, המשווקים להורים ובכלל למבוגרים. המאמר עוסק במשמעויות החברתיות, התרבותיות והחינוכיות של התופעה.

מאמרה של אלה בן עטר עוסק בתפקידו של הרדיו החינוכי-קהילתי בזמן חירום ועל התרומה המיוחדת במצבים כאלה של השידור ברשת לצד השידור המסורתי באוויר.

עיתונות המדע היא תחום מחקר ייחודי, שחשיבותו עולה עם הבנת המורכבות של הידע המדעי בחיי היום יום. מעט יחסית נכתב ופורסם על הנושא בישראל ומאמרם של רוני ערמון, איילת ברעם-צברי ויעל בראל-בן דוד, מאיר סוגיה זו תוך ניתוח תכנית טלוויזיה הנחשבת בעיני צופיה, לפחות, לתכנית השייכת לקטגוריה של "סוגה עילית".

המאמר הסוגר את חלק המאמרים בגיליון זה הוא מאמרה של שרון רוטשילד, המנתח מנקודת המבט של התיאוריה הביקורתית סדרת טלוויזיה בפורמט מיובא. הסדרה עוסקת ביחסים שבין מעביד לעובדיו והמחקר מציע ללמוד מניתוח הסדרה על יחסי הכוח בחברה.

בגיליון הקודם הנהגנו חידוש בדמותו של מדור ייחודי שבו אנו מפרסמים דו"חות מחקר, בעיקר תקצירים מורחבים של עבודות דוקטורט בתקשורת שאושרו בשנה האחרונה (בגיליון זה – 2016). בגיליון הנוכחי אנחנו מפרסמים ארבעה תקצירים כאלה מתחומים שונים ומגוונים של חקר התקשורת – כאן גם מקבלים ביטוי המדיה החדשים בצד המדיה הוותיקים, או השילוב ביניהם.

עבודת הדוקטורט של נירית וייס-בלט, "קביעת סדר היום, הזרימה הדו-שלבית והבלוגים הטכנולוגיים : תפקיד הבלוגרים הטכנולוגיים בזרימת המידע", בוחנת את זירת החדשות הטכנולוגיות ואת מערכת היחסים הסבוכה השוררת בין אמצעי התקשורת המסורתיים, הבלוגים

הטכנולוגיים וקהל הקוראים. זאת, על רקע הצורך הגובר בעיתונות טכנולוגית שתסביר את החידושים לציבור הרחב ומיעוט המחקרים האקדמיים בתחום זה.

עבודת הדוקטורט של ניסים כ"ץ, "מצבי גבול תקשורתיים": תפיסות של קבוצות מיעוט את ייצוג התקשורת במדיה המרכזית בישראל", עוסקת באופן שבו קבוצות מיעוט תופסות את הייצוג הטלוויזיוני שלהן בטלוויזיה הישראלית. העבודה מציעה מסגרת תיאורטית חדשה: "מצבי גבול תקשורתיים" כהרחבה של המושג של יאספרס על "מצבי גבול פסיכולוגיים" ומציגה מחקר אמפירי על התפיסה של קבוצות מיעוט בישראל את ייצוג הטלוויזיוני.

עבודת הדוקטורט של ליאת פלדמן, "הצורך בחוויה של הכלה פסיכולוגית כמניע לשימוש בפייסבוק", מציעה כלים מתחום הפסיכולוגיה להבנת השימוש במדיה חדשים בכלל ובפייסבוק בפרט. בעבודתה חוקרת פלדמן את המניעים הפסיכולוגיים לשימוש בפייסבוק ומציעה הסבר המבוסס על צרכים אנושיים רגשיים עמוקים.

עבודת הדוקטורט של אלי פרידמן, "עיצוב מסרים לקהל מבית ומחוץ: כיצד מנהיגים ישראלים מציגים את הסכסוך בסביבת תקשורת משתנה?", בוחנת את האופי ואת התנאים ליצירה ולתיווך פערים בין מסרים בהקשר של סכסוכים בינלאומיים וסביבת תקשורתית משתנה. מחקר זה מבוסס על ההנחה, שקיומם של פערים בין מסרים עלול להוות, תחת תנאים מסוימים, זרז או מכשול לקידומו של תהליך התפייסות בין שני צדדים בעת סכסוך בינלאומי.

ביקורת הספרים הפעם מתייחסת לשני ספרים: האחד, ספרו של חיים נוי שזכה בפרס הספר המצטיין של האגודה לשנת תשע"ו והעוסק בשיח הזיכרון באתר גבעת התחמושת. הסקירות של הספר הן של נעמה שפי ושל אסתר שלי-ניומן.

Thank you for dying for your country: commemorative texts and performances in Jerusalem. Chaim Noy, Oxford University Press, 2015, p. 261

הספר השני הוא פרי עטה של מירה פוירשטיין: "מדברים אקטואליה – אוריינות תקשורת" (2016) ת"א: מכון מופ"ת, 318 עמודים. הסקירות הן של אבשלום גינוסר ויאיר גלילי.

לא נותר לי אלא לאחל חג שמח וקריאה מהנה ומפרה,

הלל נוסק

ערב פסח תשע"ז